

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตสิทธิที่ประชาชนได้รับในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึงทำให้ประชาชนได้รับสิทธิประโยชน์ไม่เท่าเทียมกัน ส่วนสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย คือสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดสิทธิของประชาชนเอาไว้ โดยให้ถือว่าประชาชนคนไทยไม่ว่าแหล่งกำเนิดหรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้ด้วยเสมอภาค

สิทธิของจำเลยในคดีอาญา ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้หลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือสิทธิในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นสิทธิสูงสุดของมนุษย์ สิทธิของจำเลยในคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยจึงขึ้นอยู่กับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากระบวนการสืบสวนและสอบสวนของตำรวจ การฟ้องคดีของอัยการ ศาลยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ สิทธิของจำเลยในคดีอาญาจึงอยู่ภายใต้กฎหมายหลายส่วนรวมทั้งพันธกรณีที่มีกับต่างประเทศนอกเหนือจากนั้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรวมทั้งองค์กรเอกชน (NGOs) เช่น Amnesty International ที่สำคัญการเคารพสิทธิมนุษยชนยังเป็นหนึ่งในห้าแนวโน้มของโลกอันได้แก่ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน การค้าเสรี การรักษาสภาพแวดล้อม การเคารพสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา ประเด็นสิทธิของจำเลยในคดีอาญาจึงเป็นประเด็นสำคัญเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรม ประชาธิปไตย สิทธิขั้นพื้นฐานอันสำคัญของมนุษย์และพันธกรณีที่มีต่อสหประชาชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 กำหนดเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 40 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม” ดังต่อไปนี้ (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมแก่รัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นเห็นว่าประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามมาตรา 40(5) นั้นเป็นผู้มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ และยังเป็นผู้ที่สามารถยื่นขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน

และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจากรัฐ โดยที่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายที่บัญญัติในสิทธิของประชาชนตามบทบัญญัติดังกล่าว

การที่รัฐให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนในส่วนของจำเลยในการขอรับค่าตอบแทนจากรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคแรกบัญญัติว่า “ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำผิดของจำเลยไม่เป็นความผิด คดีขาดอายุความ มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษ ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลย แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้” จะเห็นจากมาตรา 185 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จำเลยที่ศาลพิจารณาแล้วว่าไม่ได้มีความผิดจริงให้ศาลเป็นผู้ยกฟ้องตามมาตราดังกล่าวนั้น จึงสามารถมีสิทธิในการขอความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทนค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40 (5) ในการขอรับค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาที่ถูกยกฟ้องต้องเป็นการถูกยกฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ที่อยู่ในหลักเกณฑ์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคหนึ่งว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น” เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

สิทธิตามมาตรา 227 นี้เป็นการยกฟ้องของศาล แต่ว่าสิทธิในการยกฟ้องนี้ไม่สามารถจะขอให้รัฐให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนในส่วนของจำเลยในการขอรับค่าตอบแทนจากรัฐได้ทั้งที่เป็นการยกฟ้องเหมือนกันกับมาตรา 185 จึงทำให้สิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นเหตุสงสัยในการยกฟ้องของศาลนั้น ได้รับความเป็นธรรมไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น ทั้งนี้สิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม กรณีการขอรับค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญานั้นจะกระทำได้อีกต่อเมื่อศาลมีการยกฟ้องคดีนั้นเสีย ซึ่งต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดตามมาตรา 185 จึงสามารถขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ได้

กระบวนการยุติธรรม คือ การสร้างความสงบสุขในสังคม ทั้งยังป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันแก้ไขข้อพิพาทขัดแย้ง และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มุ่งถึงความสัมฤทธิ์ผลของความยุติธรรมบนพื้นฐานของมนุษยธรรม และการคุ้มครองสิทธิ จะเห็นได้ว่าสิทธิของจำเลยในคดีอาญาในกระบวนการ

ยุติธรรมที่ศาลยกฟ้องนั้น ยังคงมีปัญหาในข้อกฎหมายที่จะใช้สิทธิในการเรียกค่าสินไหมในกรณีศาลยกฟ้อง จึงยังคงเป็นปัญหาที่กระบวนการยุติธรรมต้องเข้ามาแก้ไขตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิแก่ประชาชนพร้อมทั้งยังให้โอกาสกับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
3. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาทั้งกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
5. เพื่อศึกษาหาแนวทางปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับสิทธิของประชาชนในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

สมมติฐานของการศึกษา

แนวคิดและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาได้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 185 ที่กล่าวถึงการยกฟ้องของจำเลยสามารถรับค่าทดแทนในกรณีที่จำเลยมิได้กระทำผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ส่วนกรณียกฟ้องของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 ไม่ได้บัญญัติไว้ในความหมายคำว่าค่าทดแทนตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ซึ่งกล่าวถึงสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในเหตุสงสัยจึงยกฟ้อง แต่มาตราดังกล่าวนี้ไม่ได้ให้สิทธิประชาชนในการเยียวยาค่าทดแทนจากรัฐ กล่าวคือ เหตุยกฟ้องในการขอรับค่าทดแทน หรือการเยียวยาความช่วยเหลือจากรัฐนั้นได้รับความช่วยเหลือตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 185 แต่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 227 ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ ทำให้สิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมนั้นได้รับสิทธิไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค จึงควรแก้ไขมาตรา 4 คำว่าค่าทดแทน

เพื่อให้กฎหมายครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้สิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยทำการศึกษาและค้นคว้าจากตัวบทกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา มาประกอบในการศึกษารวมถึงรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องในการนำมาวิเคราะห์ และวิจัย เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวិทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นเรื่องปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมกรณีการขอรับค่าใช้จ่ายแก่จำเลยคดีอาญา โดยมุ่งเน้นในเรื่องสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่ควรจะได้รับความเป็นธรรมจากรัฐในการขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เพื่อนำมาศึกษาถึงกระบวนการยุติธรรมจากรัฐที่จำเลยควรจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา ความสำคัญของปัญหาและสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
2. เพื่อให้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีและหลักการในเรื่องสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
3. เพื่อให้ทราบถึงกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

5. เพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ แนวทางของกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการใช้สิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในเรื่อง กรณีขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาให้เหมาะสมและเป็นธรรม

นิยามศัพท์

สิทธิ ตามพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้คำจำกัดความไว้ว่า อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย

1. สิทธิ หมายถึง สิทธิตามกฎหมายหรือศีลธรรม ที่จะทำหรือไม่ทำบางอย่างหรือที่จะได้รับหรือไม่ได้รับบางอย่างในสังคมอารยะ (Civil society) สิทธิทำหน้าที่เหมือนกฎในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2. สิทธิ (Right) หมายถึง อำนาจ หรือประโยชน์อันมีกฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้ แต่ความหมายนี้ เป็นความหมายโดยทั่วไปของสิทธิ สำหรับกลุ่มประเทศเสรี ยกเว้น กลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้ตีความคำว่า สิทธิ หมายถึง การที่บุคคลกระทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นเพื่อประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพ

3. คำว่า สิทธิ มีความเป็น 2 นัย คือ

3.1 สิทธิทางกฎหมาย (Positive rights) ได้แก่ อำนาจหรือประโยชน์กฎหมายสามารถรับรองและคุ้มครอง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติรับรองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้เป็นสิทธิที่บุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพต่อสิทธิของเราหากมีบุคคลอื่นมาเอาทรัพย์สินนั้น ไปเสียจากการครอบครองของเจ้าของกรรมสิทธิ์ เจ้าของทรัพย์สินนั้นมีสิทธิฟ้องศาลเพื่อให้คุ้มครองสิทธิของตนได้

3.2 สิทธิทางศีลธรรม (Moral rights) ได้แก่ สิทธิที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วไปว่า วิธีทางที่ถูกต้อง และเป็นธรรมในกรณีหนึ่งกรณีใดควรเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่วิธีที่ถูกต้อง และเป็นธรรมในกรณีนั้น ๆ อาจยังไม่มีรับรองคุ้มครอง หรือบังคับให้การเป็นไปตามสิทธิดังกล่าวนั้นความหมายของ “สิทธิ”

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความเท่าเทียมกันในแง่ของศักดิ์และสิทธิ เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติสีผิว อายุ ศาสนา ภาษา และสถานภาพ ทางกายภาพและสุขภาพ รวมทั้งความเชื่อทางสังคม การเมืองชาติกำเนิดเหล่านี้ คือสิทธิที่มีมาแต่กำเนิด ไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ เช่นสิทธิในร่างกาย สิทธิในชีวิต เป็นต้น

ยุติธรรม ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้คำจำกัดความไว้ว่าความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง การบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรมที่ให้ความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมาย มีประสิทธิภาพในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรม รวมทั้งการสมานฉันท์ในสังคม แต่ไม่รวมถึงอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาล และการดำเนินการของหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ

จำเลย หมายถึง บุคคลผู้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้ถูกฟ้องความ

1. จำเลย หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา
2. จำเลย คือ บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วเมื่อตำรวจและพนักงานอัยการหมดอำนาจควบคุม ผู้ต้องหาแล้วจะต้องนำผู้ต้องหามาขออำนาจควบคุมต่อจากศาลที่ เรียกว่า ผัดฟ้องหรือฝากขัง

จำเลยในคดีอาญา หมายถึง จำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

คดีอาญา หมายถึง คดีที่เกี่ยวกับความผิดและมีโทษซึ่งกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ๆ เช่น พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีโทษทางอาญา เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน พระราชบัญญัติจราจรทางบก เป็นต้น ซึ่งโทษทางอาญานั้นมีอยู่ 5 ประการด้วยกันคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับและริบทรัพย์สินและประเภท ของคดีอาญา นั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คดีอาญาแผ่นดินหรือคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ เช่น คดีฆ่าคนตายหรือคดีลักทรัพย์ และคดีอาญาอีกประเภทหนึ่ง คือ คดีอาญาที่เกี่ยวกับความผิดต่อส่วนตัว หรือคดีอาญาที่สามารถยอมความกันได้ เช่น คดียักขยอกทรัพย์ เป็นต้น

ค่าทดแทน หมายความว่า เงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีและปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดในการคดีนั้นฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

สำนักงาน หมายความว่า สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญากรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่า
ทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

กรรมการ หมายความว่า กรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและ
ค่าใช้จ่ายในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

SPU CHONBURI